

Somogyi Néplap

1978. december 17.

Vasárnap

AD_10789-2019

SOMOGYI TÁJAK, EMBEREK

Festő Pannóniában

Varjak szálltak lomha evezéssel a hó borította dunántúli mezők fölött, míg a vonat Budapest felé robogott velem január utolsó vasárnapján. Ime, egy Bernáth-kép — gondoltam kitekintve az ablakon, s emlékezetem vásznán ott derengett Bernáth Aurél 1929-ben festett remekműve, a Tél.

Nézhetek-e varjú járta havas tájat valaha is úgy, hogy ne rezgjen agyam képernyőjén az eredetiben sokszor, reprodukción ezerszer látott festmény? Aligha, de nem is vágyom erre az érintetlen szemlélődésre. Az igazán nagy művészeti alkotások, azaz az általuk keltett élmények ott raklározódnak sejtjeink mélyén, s elég a kevés is a velük rokon hatásokból, hogy előkérezkedjenek. Nélkülük talán észre sem vennénk sok mindent, amiben segítségükkel gyönyörködünk...

— Mi volt előbb: a víz vagy a festői indulat? — tünődik a Mester. Megmondhatatlan... S míg pár pillanatra elcsendesedik, emlékeimből előtér az említett könyvének sok részlete. Ismerősként int felém Marcali, a belőle kivetítő jegenyesor, mely „mint suhintás vágta ketté az eget”, s a nyárfák között átvitorlázó gólyák, kiknek „szárnycsapásai mintha a szívnek valami öröklött, égő sebtét hűsítették volna”, és jól eligazodom Balatonkeresztúron, ahol Bernáthék Bélavár elnevezésű nyaralója nyújtogatta tornyát.

— Nagy család voltunk, sok gyerek... Viláink előtt nagy térség volt, fű — színben gyönyörű. Jól ki volt ez fundálva... „Majdnem és állapotban leledzett akkor még a Balaton... A ház előtti legelőn és a sekély vízben pedig a Festetics herceg bivalycsordája szuszogva hentergett” — kérezkedik elő a könyv másik két mondata a beszélgetés apró szünetében, majd ismét házigazdám hangját hallom.

— Nem volt sok nád, ellenben volt szabad vízfelület. Szerettük a nádszálakat. Miért nincs itt néhány szál? — kérdi főlemelt és

— Néha egy-egy tetőcsúcsot, oromfalat lát az ember, és örül neki. Ilyesmiben valóban csak az északi, régen zalai parton van részünk. Van valami kedves vonás a szőlőhegyi építészetben, mintha művészi csúszott volna bele.

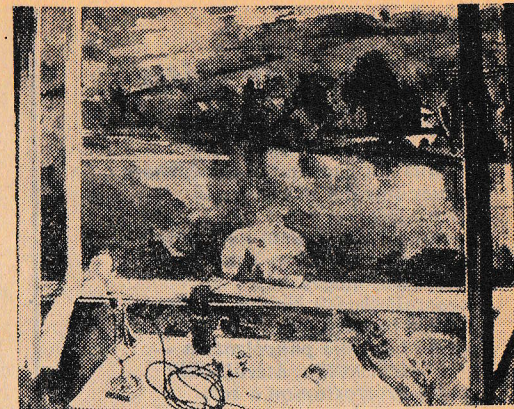
— Akali, Szigliget, Bece-hegy borházain gazdag változatosságban találhatók vakolatdíszek: feliratok, virágok, címerek, koszorúk...

— Én többet szeretnék mondani. Ezeknek a házaknak a vonzereje abban van, hogy a földél hogyan aránylik a falfelülethez. Célszerűség a szegésben, a fonásban...

— A balatoni lankákat, a tavat, vagy tágabban: a dunántúli tájat a Mester sok festményén viszontláthatjuk, Pannóniának is nevezzük ezt a vidéket. El-e még a sokat emlegetett pannon szellem?

— Ismerem a Dunántúlt, a Balatont diákoromból és felnőttként is. Pannon szellem? Még ha volna is... A magamfajta festő anynyira benne él környezetének világában, hogy nem tudja kívülről megítélni. Mások látják a műveiben.

Hogy mennyire magába szívta Bernáth Aurél a dunántúli, a balatoni táj minden rezdülését, azt a már idézett könyve írók által irigyelt elevenséggel igazolja, és más kötetekben (Utak Pannóniából, A múzsa körül, A múzsa udvarában, Gólyáról, Hel-

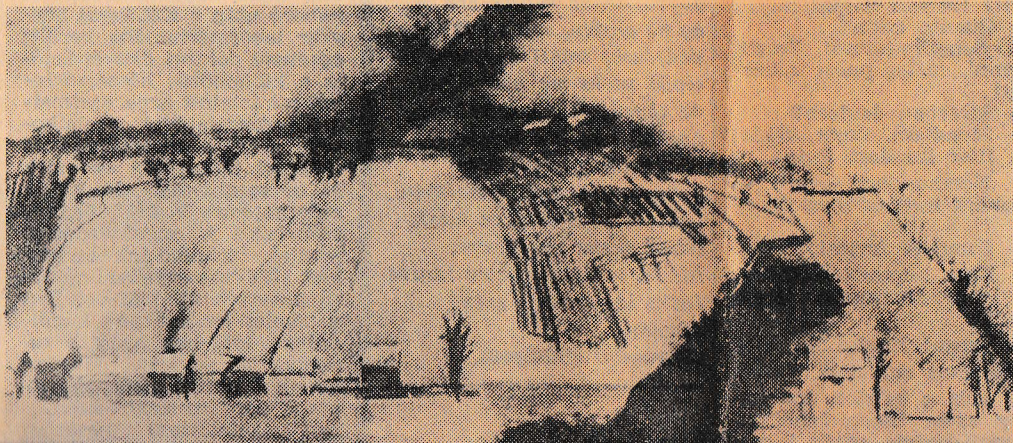
Reggel (1927—1928)

ne jelentse azt, hogy féljen a felismerésektől. Munka közben érkezhettek olyan ötlet, mintha az Isten dobta volna a fejére, és bele akarja olvasztani a készülő műbe. Néha ütök egymást...

Bele-belelendülve elemezte a festői munka fortélyait és magyarázatként többször is megemlítette, hogy tanár volt a Képzőművészeti Főiskolán.

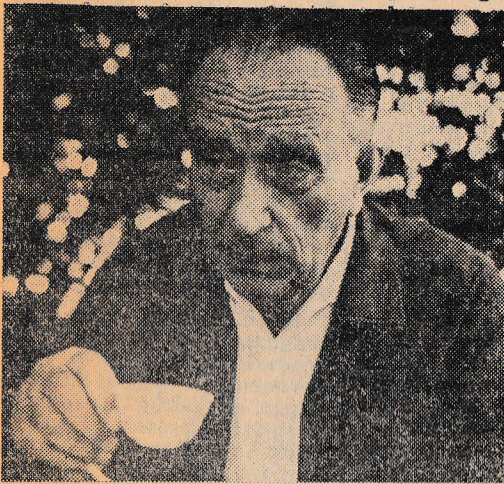
— Hetvenéves koromig tanítottam a főiskolán — mondja, de lánya a festmények egész során szereplő Marili kiigazítja: Hetvennyolc éves koráig volt Bernáth Aurél a művésznövendékek tanítója. — Hetvennyolc? — csodálkozik a Mester, és alig résnyi szemei az ámulattól kissé jobban megnyíltak. — Istenem, hogy szalad az idő! — sóhajtotta hozzá.

Könyveinek hatásáról beszéltem ezután. Mindegy nekem, hogy miről ír Bernáth Aurél — mondtam —, akár egyetértek vele, akár nem, rendkívül szemléletes stílusú írásainak áramlásába megmártóznom igazi felüdülés. Olvassak fel a vitatott részekből — szólított föl a Mester, és könnyed mozdulattal lendítette át lábait a fotel karfáján. Így — akár csak egy tizenéves ifjú — keresztbe fordulva várta a szellemi párviadalt, ám arra nem ke-

Hányan ismerik a kétszeres Kossuth-díjas kiváló művésznek ezt a festményét? Millián találkozhattak vele léven jó évtizede iskolai tananyag. Hátrább az agarakkal! — intem magam, százezer emberrel is megelégedtünk, ha annyian nem felejtették el. Kívánhat-e festő nagyobb közönséget?

A Dunára néző tágas vidék Téli (1929)
termeben fogadott a Mester, akitől a dunántúli, még inkább a balatoni táj munkára készítő, festői indítékot adó szerepéről, a genius loci-ról érdeklődtem. Ahogy üdvözlésemmre felállt kényelmes karosszékéből, mint szálfá magasodott föl. Megriadtam, s eszemben átvillant: éppen feleannyi időse vagyok, mint aki előtt állok. Öt évvel a századforduló előtt született... Toronyra néz fel úgy az ember, ahogy Bernáth Aurél nyolcvanharmadik évének magasát mérgetem. Mennyi munka és mennyi kép! Közük számos, a Téli cíművel azonos értékű műretek, a század magyar festészetének ragyogó csillaga

— sorjáltak emlékezetem filmjén az évtizedek során megismert jeles darabjai a Bernáth-életműnek. A legnagyobb élő magyar festő? A legekkel vigyáznunk kell, de itt nincs sok helye az óvatosságnak. A legnagyobb hatású — ezt hosszú ideig bizvást elmondhatjuk

szinte fájdalmas hangon a beszélgetésünket haligató lányához, Bernáth Mária művésztörténészhez fordulva. — Ott! — mutat a műterem egyik szögletébe —, oda állítva a gyönyörű karosú formájával! Miért...?

A hely közelében kép függ a falon: *Napnyugta gölyével*, az elmúlt nyáron sokan láthatták Tihanyban, a nagy Bernáth-kiállításom.

— Nyáron most is a Balatonhoz megyek, amikor a családom tud jönni, ott vagyok — mondja a Mester. Ez az „ott” azonban már nem Balatonkeresztúr, hanem Abrahám-hegy, vagyis a Balaton északi partja.

— Született Somogy... aként hogyan történhetett, hogy a veszprémi parton telepedett le Mester, holott tudjuk, hogy a somogyiak a déli part szépségére esküsznek?

— Szébb is — mondja melegen Bernáth Aurél. Erre a válasza nem számítottam, ismerem ugyanis a művész sok festményét, mely a veszprémi oldal szépségét dicséri. — A negyvenes években Badacsonyörsre jártunk festeni és nyaralni. Az ötvenes évek elején jutottunk — állami segítséggel — a mostani abrahám-hegyi házukhoz. El is akartuk cserélni déli partira, de valahogy nem akadt megfelelő. Melyik part szébb? — tünődik. A természet a festészetben megszépül — teszi hozzá.

Mit mondanak a képek? — kéri e sorok frója. A *Kiskőrösi táj*, a *Balatoni táj tornyos villával*, a *Szénagyűjtők*, a *Vörös csokor az ablakban*, az újabok közül a *Révfülöpi kikötő*, vagy az idén februárban a *Festészet '77* című kiállításon szerepelt *Balatoni reggel* című Bernáth-festmény azt bizonyítja, hogy Badacsonyörs és Abrahám-hegy ihlető szelleme is megtette a magáét.

— Miért fogytak el a Balaton festői? — kérдем.

gáról, halálról, Kisebb világok, Feljegyzések éjjel körül) is felbukkannak a tájat dicsérő sorok. Ilyenek: „Mindig víz mellett szerettem lakni.

Ha nem volt módom hozzá, nyugtalanság fogott el. Víz nélkül kietlen volt a vidék és értelmetlen.” „Vannak perceim, amikor azt érzem, hogy nyárfából, száraz nádból, sásból és vízből vagyok összeszöve. Ha ilyen környezetbe kerülök, bárhol otthon vagyok. Természetemnek, érzésvilágomnak ezek az egynes kifejezői.”

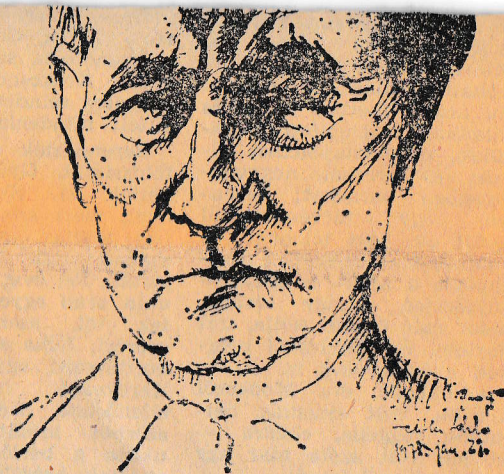
A Balaton sorsáról, a létét fenyegető ezer veszélyről is beszélgettünk.

— Hová lett az angyali kékeszöld színe? — kéri a Mester, majd elemzi a tó színjátékát:

— Kékeszöld a Balaton, súllyal a zöld van benne. Ezzel még mindig nem mondtuk meg, hogy milyen. Van benne valami, mintha egy kis maszatot is belekeverték volna. Sosem átlátszó a Balaton, ez is belejátszik a megjelenésébe. Gyerekkorom óta sokat romlott a tó. Segíteni kellene, és biztosan lehetne is segíteni rajta.

Ezután a festői munka rögs útjáról váltottunk pár mondatot, arról, amelyik a motívumtól a festményig vezet.

— A festésztől ne kívánjunk olyat, amit nem adhat... Ha a festőt indulatai elviszik más irányba, az veszélyes is lehet. Ez azonban

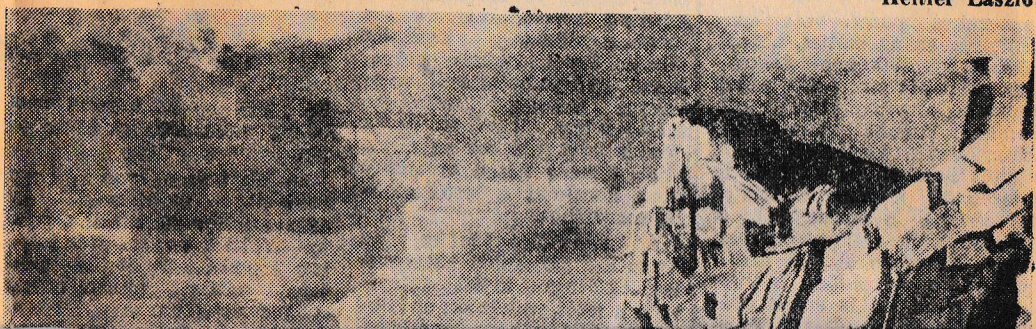

A szerző rajza

rült sor. A keresetlen póz, az ifjú megnyilatkozás zavarba hozott. Annyira, hogy csak nehezen tudtam összeszedni magam egy arcképvázlat rajzolása erejéig. Míg a portré készült, beszélgettünk a Balaton múltjáról, jelenéről, jövőjéről. S ha összegezni próbálom Bernáth Aurél szavait, akkor ismét egy valomás erejű idézethez kell folyamodnom. Viszsaemlékezésében írja, hogy a nagyon látni vágyott szicíliai görög templom oszlopai között is a balatoni nádkunyhó emléke rohanta meg, s a gén emléke, mely a kaliba előtti fűbe szállt:

„En se fáradok el dicsőírn azt, ami tetszik, a Balatont.”

Heitler László

A megtiszteltetés hirtelen rám tört zavarából Bernáth Aurél közvetlen, szíves szava gyorsan kíséretet, s míg ő visszaült — háttal a fénynek — a tágas karosszékbe, engem a vele átellenben terpeszkedő kerevetre ültetett, szemben az ablakkal. Festővel van dolgom, aki szereti, ha a partner — legyen az táj, csendélet vagy ember — jól szem előtt van.

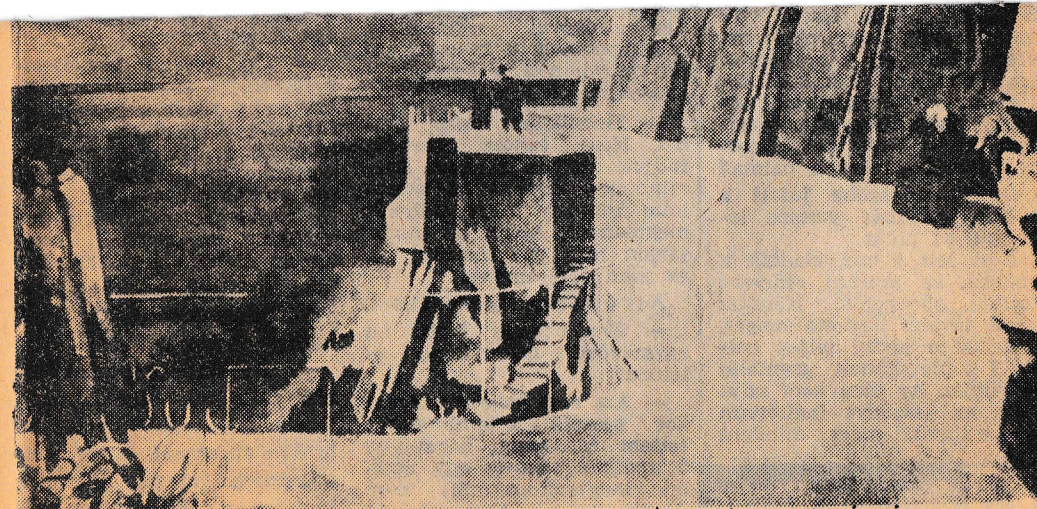
— A Mester képein gyakori szereplő a Balaton, a tó és a környező táj. Honnan ered a Balatonnal kötött bensőséges barátsága? — kérdezem, mintha nem tudnék mindent erről a barátságról: számtalanszor elolvastam Bernáth Aurél *Igy éltünk Pannóniában* című önéletrajzi kötetet, gyermek- és ifjúkori élményei tükrét.

— Gyermekkoromban Marcaliban laktunk, Komogyiban, elég közel a Balatonhoz. Apám szőlőt vett a tó partján, házat építtetett rá, és mi gyakran jártunk oda. Apám a szőlőt nézte, én a vizet. Hogy annyi, vízről festett képem van, ennek az erős gyerekkori élménynek köszönhető.

— A festők fele négyszögeket fest — hangzik a határozott válasz, majd a művészettörténész nő veti közbe: „*Mert a Balatonnál ábrázolni kell.*” Megszűnt a természetelvű ábrázolás — ezt ismét a Mester mondja, de bizakodva megtoldja a fekete megállapítást: Majd visszatér...

Számítottam erre a válaszra, lévén ismerője Bernáth Aurél — írásban kifejtett — álláspontjának, mely elutasítja az elvont törekvések természetét, ám egy kis anekdota emlékeztebe tolokodott. A történet szerint Bernáth Aurél Párizsban járt, ahol egyik volt tanítványa modern kiállításra kalauzolta. A nézelődés után a Mester a fejét fogva kérdezte: „*Mondja, fiam, tetszhetnek nekem ezek?*” Így volt-e vagy sem, nem érdeklődtem az igazság felől, másra tereltem a szót.

— Ábrahám-hegy, Badacsony környékén sok szép régi prészház, borpince található, a népi építészet értékei. A természeti tájnak ezek az ember alkotta díszei foglalkoztatták-e Önt?

Riviera (1926—1927)